

Adam Fałowski
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
adam.falowski@uj.edu.pl

Wiktoria Hojsak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
wiktoria.hojsak@uj.edu.pl

Z ETYMOLOGII ŁEMKOWSKICH. CZ. V¹

Słowa kluczowe: etymologia, leksyka łemkowska
Keywords: etymology, Lemko vocabulary

Ластівниця

Udokumentowane leksykograficznie przez J. Riegera, por. *łastiwnycia* ‘otwór (okienko) w szczycie chałupy’, *łastiwnyk*, *hłastiwnyk* (R), R. Bronikowską, por. *łastiwnyk* ‘otwór w szczycie chałupy (na strychu)’ (Br) oraz J. Horoszczaka, por. *ластивниця* ‘małe okienko u szczytu „хыжы”’ (H). R. Bronikowska cytuje wyjaśnienie informatora, skąd się wzięła taka nazwa: „na totu dżuru litaуу łasfiуky i na pođi maуу hńizda, no ta łastyуnyk śa nazyуау, bo ta maуу łastyуky выходууу i уходууу” (Br).

W gwarach zakarpaccich wyraz notował już I. Werchratski: *ластовица* ‘Schwalbe’, „ластовица бываць на хыжи” (WUZ).

● Derywat sufiksalny od łemk. *ластивка*, *ластівка* ‘jaskółka’. Co do znaczenia por. pol. *jaskółka* ‘okno wystające z połaci dachu, przykryte własnym daszkiem’ (SB).

---

1 Cz. I zob. „LingVaria” 2018, nr 1 (25), s. 125–139, cz. II zob. „LingVaria” 2018, nr 2 (26), s. 221–239, cz. III zob. „LingVaria” 2019, nr 1 (27), s. 261–277, cz. IV zob. „LingVaria” 2019, nr 2 (28), s. 211–227. Wkład współautorów jest równy i wynosi po 50%.

Люштати

Pojawia się w niektórych źródłach łemkowskich, poczynając od słownika I. Werchratskiego, zwykle w postaci prefiksальной, por. *полюштати* ‘mit flüssigen Koth besudeln’, *коньї ся нам полюштали* (W), *полюштати* ‘ubłocić się’ (H), *люштати* ‘мочити росою, забруднювати болотом (одяг, взуття)’, *люштатися* ‘ідучи, забризкуватися водою, росою, забруднюватися болотом’, *злюштати* ‘заляпати, замочити росою, болотом’, *злюштатися* ‘ідучи, заляпатися водою, росою, болотом’, *полюштатися* ‘те саме, що злюштатися’ (T).

Słownik I. Hrinchenki podaje za I. Werchratskim: *полюштатися* ‘забрызгаться жидкой грязью’ (Hrincz III: 291).

Parallele formy spotykamy w gwarach słowackich, por. słc. dial. *luštať* (sa) ‘máčať, rosiť (napr. spodok šiat)’, *lušta*, *mokri jag ľužda* ‘veľmi mokry, premočený (o človeku)’ (SSN II: 99).

● ESUM (IV: 506): „неясне; можливо, афективне утворення”. Zapewne rozwinęło się z postaci *(no)хлюштати, por. np. ukr. *хлющати* rozm. ‘сильно йти, лити (перев. про дощ); текти, стікати з кого-, чого-небудь; бути дуже мокрим, перенасиченим вологою’, *хлюш*, *хлюща* ‘сильний дощ; злива’ (WTSSUM: 1347), pol. *pochlustać* ‘pooblewać, pobryzgać, ochlapać’ (SW IV: 299), słc. dial. *chlúšť* expr. ‘daživé počasie, nečas’, *mokri jak chlújšť* ‘veľmi premočený’ (SSN I: 666). Ps. *xlustati / *xluskati, *xlúščь o dźwiękonaśladowczym rodowodzie (ESSJ VIII: 35–36).

Лябати

Sporadycznie trafia do słowniczków łemkowskich, por. *лябати* ‘pić po kociemu, chlpiąc językiem po trochę’ (H), *лябати* ‘хлептати, підбираючи рідину язиком (про kota, пса)’ (T), a także ze względu na identyczne znaczenie *либати* ‘пити молоко або воду (про kota)’ (P1), *лыбати* ‘хлептати, хлиськіти молоко або воду (про kota)’ (P).

Występuje w gwarach polskich: *labać* ‘pić dużo’ (z okolic Nowego Sącza – SW II: 669), *olabać się* ‘opić się’ (SW III: 763), *zlabać się* ‘ts.’ (SW VIII: 516) i słowackich: *labať* 1. expr. ‘nemierne piť’. 2. ‘silno pršať, liať’ (SSN II: 7). Znane też w czes., por. *lábati* ‘píti velkými doušky’, dial. *chlabát* ‘píti (o psu apod.)’ i sch., por. *labati* ‘chleptać, nieprzyzwoicie jeść, pić’ (Machek: 316; SESI IV: 17).

● ESSJ (XIV: 6) widzi tu ps. twór ekspresywny o podłożu dźwiękonaśladowczym *labati powiązany z *lapati. F. Sławski opowiada się za pożyczką z niemieckiego, por. niem. dial. *labben*, *lappen* ‘lizać, chleptać, żłopać, dużo jeść i pić, hulać’ (SESI IV: 17).

W okolicach Nowego Sącza można się zetknąć z formą na *le-*: *lebać* ‘ts.’, a także rzeczownikiem *lopy* ‘niesmaczny napój’ (pozyskane od śp. Janiny Fularz). Forma czasownikowa przypomina ros. *хлепать* ‘есть, черпая ложкою, жидкое; отпить

глотками через край’, brus. dial. *хлябаць* ‘есть’ < ps. **xlebat*i (ESSJ VIII: 25), forma rzeczownikowa nawiązuje m.in. do czes. *chlopati* ‘хлебать’ (ibid.: 36), ślс. dial. *chlōpat* ‘hltavo a hlučné žrať al. piť’ (SSN I: 664). Obie przemawiają raczej na korzyść pierwszego rozwiązania (ps. **lab-/lap-*; **xlab-/xlap-*; **xleb-/xlep-*; **xlop-*).

Лябдати, лябздати

Stosunkowo niezłe umocowane w leksykografii, por. *лябдату* ‘plappern’, *жена, што лябдже, лябда* ‘Plauderei, Plapperei; Klatscherei; Fabel, dummes Geschwätz’, *лябды* або *плеткы* ‘плетениці, паплянина’ (WU), *лябздату* ‘казати щось недоречне’ (В-Н; АР), *лябдату* знев. ‘пести небилиці, говорити нісенітниця’ (Р1; Р), *лябзда* ‘nieprzyzwoite powiedzonko lub ktoś je opowiadający, albo chlapiący językiem byle co’, *лябздату* ‘mówić coś nieprzyzwoitego lub byle co’, *лябздуля* ‘plotkarka, pleciuga’ (Н), *лябзда* ‘базика’, *лябздату* ‘базикати’ (Т), *ляйбздату* ‘казати щось не до речі – mówić coś niedorzecznego (głupoty)’ (Wys).

Słownik В. Hrinchenki przytacza *лябдату* ‘болтать’ z lokalizacją *Угорщина* (Hrincz II: 390). Por. też ESUM (III: 333). Najbliższe formalnie i znaczeniowo ślс. dial. *labdat* i *laptat* (*labdžec, labzdac, labdat*) 1. expr. ‘zbavovať sa výlučkov, lajniť’. 2. expr. ‘nezmyselne hovoriť, tárať’. 3. expr. ‘klebetiť, ohovárať’, *labda* i *lapta* (*labdža, labzda, labza*) 1. expr. ‘mokrý riedky hnoj’. 2. expr. ‘zle pripravené nechutné jedlo’. 3. expr. ‘klebeta, ohováranie, pletka’. 4. pejor. ‘nadávka neporiadnej, naničhodnej, klebetnej žene’ (SSN II: 7–8), w gwarach polskich tylko wariant z bezdźwięczną spółgłoską wargową, por. *laptać* 1. ‘mówić nieprzyzwoicie, gm. chlapać ozorem’. 2. ‘trafić na rzadko (o krowie)’, *laptoń* ‘papla, mówiący bez namysłu’, *laptula* ‘plotkarka’ (SW II: 685).

● ESUM (III: 333) uznaje *лябдату* za afektywną formację o pochodzeniu onomatopiecznym, łącząc ją m.in. z dość niejasnym ros. dial. *лябзить* ‘базикати, бурмотити’, *лабзать* ‘розголошувати таємницю, базикати’, *лябзять* ‘тс.’ oraz całkowicie niezasadnie z pol. dial. *labiedzić, labodzić, labodzieć, lebodzieć* ‘нарікати, скаржитися, лементувати; бідувати’. Rzeczywiście dźwiękonaśladowczy charakter wyrazu nie wzbudza zastrzeżeń, natomiast rozwój jego znaczenia przebiegał najpewniej w sposób następujący: ‘wydalać rzadki kał (o krowie)’ > ‘mówić, używając słów niecenzuralnych’ > ‘plotkować’. Podobną sytuację obserwujemy w przypadku łemk. *хляпати* ‘chlapać’ i *ляпати* ‘plotkować lub pleść byle co’, *ляпа* ‘plotka, plotkarka’ (Н; Bar), *ляпа* ‘Klatschmaul, Plappermaul’ (WZ), *хляпати* 1. ‘бризкати рідиною; розхлюпувати щось; ляскати по воді’. 2. ‘падати, лити (про дощ)’. 3. знев. ‘ляпати, говорити щось нерозумне, недоречне’ i *ляпати* 1. ‘капати, падати краплями; ляпати, ронити краплі на що-небудь’. 2. перен. ‘оббріхувати, наговорювати на когось’ (Р). Postać *лябздату* powstała w rezultacie kontaminacji (na gruncie słowackim): *labdat* + *bzdiet*’, por. ślс. dial. *bzdiet* i *bziet*’ pejor. ‘puštať vetry, smradit’

(SSN I: 192), pol. dial. *bździeć, bździć²*, łemk. *бзьдзіти* (Wys), por. też łemk. skontaminowane *хвалибзда* ‘chwalipięta’ (H).

Лянкорити ся

Zanotował wyłącznie J. Horoszczak: *лянкорити ся* ‘zamartwiać się, smucić się’ (H).

W języku polskim: *rancor*, dial. *jankor, jankur, jankórka, inkurka, lankor, ankor, ankur, ankurka, hankur* 1. ‘złość, zawiść, zawziętość, nienawiść, chrapka, gniew, uraza, żal do kogo, niesnaska, nieporozumienie’. 2. ‘zmartwienie, smutek, zgryzota, frasunek, żal’ (SW V: 475; SEBr: 453), *jankor, lankor* ‘smutek, złość, żal, zmartwienie’ Śl, Mр, Wр (MSGP: 89).

- Zapożyczenie z języka polskiego, gdzie z łac. *rancor* 1. ‘zgnilizna, stęchlizna’. 2. ‘zadawniona wrogość, mściwość, zjadłość, zawziętość’.

Маляга

Z wyrazem tym stykamy się już w słowniku I. Werchratskiego, por. *маляга* ‘langsame Weibsperson; langsamer Patron’ „што робыт помалы” (W), a następnie u P. Puryteja: *маляга* ‘повільна людина’ (P1) i J. Horoszczaka: *маляга* ‘ten, ktoromału pracuje’ (H).

- Вуць може należy wiązać z buk. *малягати, малягати* ‘невміло, неоковирно писати’; *маляцати, малацкати* ‘невміло фарбувати, мазати’ (SBH), co ESUM (III: 374) uznaje za „афективне утворення, пов’язане з *малювати*”. Czynność malowania utożsamiano z pracą powolną, o czym może świadczyć znaczenie czasownika *малювати* w ukraińskich gwarach zachodniopoleskich: *малювати* перен. ‘старанно виконувати якусь роботу, увесь час приглядаючись, приміряючи й оцінюючи її’ (A). Nie można też wykluczyć, że mamy do czynienia z derywatem od łemk. *помалы* ‘romału, powoli’ (H).

Маранча

Ten zagadkowy wyraz znajduje się zarówno w słowniku I. Werchratskiego: *маранча* ‘grosse Menge’, *велька того маранча* ‘das ist grosser Menge’, *маранча гусениц на капусті* ‘eine Grosse Menge von Raupen am Gartenkohl’ (W), jak też w dwóch powszechnych pozycjach leksykograficznych, por. *маранча* ‘велика кількість’, *маранча гусениц на капусті* (P1), *маранча* ‘mnóstwo, wielka ilość czegoś’, *маранча гусениц на капусті* (H).

2 Podziękowania za pomocne wskazówki należą się dr. Tomaszowi Kurdyłe.

Pojawia się w słowniku B. Hrinchenki wyłącznie jako cytata z I. Werchratskiego: *маранча* ‘множество’ (Hrincz II: 405).

- ESUM (III: 389) uznaje za niejasne. Można przyjąć z dużą ostrożnością, że mamy tu do czynienia z kontaminacją łemk. *сараньча, шараньча* ‘велика кількість крилатих комах, що знищує посіви, рослинність’ (P1), por. np. pol. *szarańcza* ‘chmara, ćma, zatrzęsienie czego, ciżba, tłum; tłuszczca, chałastra, hul-tajstwo’ (SW VI: 565–566), ‘przenośnie o dużej liczbie czegoś, o tłumie, zwłaszcza o tłumie niszczącym coś; chmara’ (SJP III: 394) z łemkowską nazwą mrowiska, por. *turiancza kupa* ‘mrowisko’, *turiańcza kupa, muriacza kupa, turianczana kupa* ‘ts.’ (R), *мурянча купа* ‘ts.’ (P; H).

Масеса

Wyraz słabo zadomowiony w leksykografii łemkowskiej, bowiem oprócz I. Werchratskiego, por. *масеса* ‘langsame, unbehilfliche Weibsperson’, *жена повільна як смола*, dostrzega go jeszcze tylko P. Pyrtej: *масеса* ‘повільна, безпомічна жінка’ (P1; P) i J. Horoszczak: *масеса* ‘kobieta powolna jak smoła’, obaj zapewne pod wpływem tego pierwszego.

ESUM (III: 406) także powtarza za I. Werchratskim: dial. *масеса* ‘млява, повільна жінка’.

- Wyłącznie łemkowskie. Niejasne. Godna uwagi paralela występuje w rosyjskich gwarach archangielskich: *масоса* ‘ребенок, который держит пальцы во рту’, być może od *сосать* ‘ssać’ (Vasmer II: 578).

Маскати

Czasownik posiada solidną dokumentację, por. *maskaty* ‘smarować’: „babы maskali z rukami polipyty zemlu” (w chałupie) (R), *маскати* ‘smarować lekko tłuszczem, jajkiem lub wybierać chlebem z talerza resztki sosu, tłuszczu itp.’ (H), *маскати* ‘вибрати дочиста, вилізати’ „Маскаї того мися од масла хлібом, бо лишком ся не вибере так дочыста. Юж маскаш тіўко, же зоб’еш помисятко” (PanD), *маскати* ‘вибирати дочиста, вилізати’ (AP), *маскати* ‘вимазувати, вибирати хлібом і т. ін. залишки жиру чи якоїсь напіввідкої страви’ (T), *омаскати* (хліб – *chleb*) ‘[помастити] зверху яйцем перед його печенням – przed wupiekaniem pomazać z wierzchu (rozbitym) jajkiem’ (Wys).

Dokładny odpowiednik znajdujemy w gwarach słowackich, por. *maskat* expr. ‘tíšiť, hladkať’, *máskat* ‘vytierat’, *oblizovat*” (SSN II: 126), także *muskať* 1. ‘upravovat uhládzaním’. 2. ‘vytieraním vyberat zvyšky’ (ibid.: 222) oraz polskich, por. *maskać* ‘gładzić, muskać’ (SW II: 893), daw. *mazgać* ‘prawdopodobnie głąskać, pieścić

a. łagodzić, usmierzać' (SPXVI 13: 226), dial. *mazgać* 'mazać, smarować, brudzić', *mazgać się* 'mazać się, brudzić się', *sralis mazgalis* 'ni to, ni owo' (KSGP), por. również pol. *muskać* od XV w. 'dotykać, głaskać, gładzić lekko delikatnie', dial. też 'polekcać, smarować', *muźgać* 'chlebem albo ziemniakami wycierać resztki tłuszczu, sosu z talerza, miski, patelni' (ESSJ XX: 203; SEBor: 343).

- Zapewne należy wywodzić od ps. **mazati* 'mazać, smarować, namaszczać' (zob. SEBań II: 155). Ps. **muskati*/**muzgati* uznawane jest za pierwotne intensivum z sufiksem *-sk-/-zg-* od słabo zachowanego pierwiastka **mu-* (por. **myti*), odpowiadającego lit. *máuti* 'przeciągać ręką, gładzić, ciągnąć' (SEBr: 349; ESUM III: 540; ESSJ XX: 197–198).

Мджурити, мдзюрити

Czasownik o słabej dokumentacji leksykograficznej, por. *мджурити*, *мдзюрити* 'mrużyć oczy' (H), *мджурити* 'мружити (очі)', *мджуритися* 'мружитися' (T).

- Z ps. **mьžuriti* (*se*) 'mrużyć, zamykać, przymykać (oczy), mrugać (oczyma)', czasownika intensywnego z przyrostkiem *-ur-* od **mьžati*/**mьžiti* 'mrużyć, drzeć' (ESUM II: 202; ESBM III: 232; ESSJ XXI: 183–184; SEBor: 341).

Медера

Znane tylko z zapisu J. Horoszczaka: *медера* 'woda mocno słodzona miodem, przenośnie „coś o wspaniałym, niespotykanym smaku”' (H).

- Nie do końca jasne. W gwarach zakarpackich występuje czasownik *медити* 'медом заправляти', *паленка межена* (für меджена) = горівка медом заправлена (WUZ). Podobnie w gwarach słowackich, por. *medit* 'natierať medom' (SSN II: 143). Brak jednak rzeczownika. Być może łemk. *медера* jest derywatem od *med-* + sufiks *-era*. I. Werchratski podaje jeszcze trzy rzeczowniki z tym sufiksem: *чудера* 'Wunderweib (auch Wundermensch, Wunder, ling. gen. masc.)', *бамбера* 'kugelige Blase; Beer' oraz *мушера* gew. collect. 'Pflanzenläuse' (W: 97). W nowszych słownikach: *чудара*, *чудера* 'coś cudownego lub cudaczego' (H), *чудеро* 'щось велике, неоквирие' (T). Znane gwarom łemkowskim są też derywaty przymiotnikowy i przysłówkowy *чудерни(й)* 'дивний, дивацький, чудернацький' (P; T) 'cudowny' (H), *чудерні* 'чудернацько' (T), 'cudownie' (H).

Металец

Termin mitologiczny przywołany po raz pierwszy przez I. Werchratskiego, por. *металец* ‘ein fabelhaftes Schlangentier, Drachen. Dem Volksglauben nach steckt das Unthier seinen Schweif in den Mund und rennt auf diese Weise wie ein Rad rollend umher; auch pfeift es, wenn Regenwetter bevorsteht, „гад, што заложит хвіст до пыска і летит (розумій: біжит, lauft) як качульце, так ся качат і на дойч свище” (W), po latach powtórzony przez J. Horoszczaka, por. *металец* ‘wąż, który według dawnych wierzeń, brał ogon do pyska i tworząc koło toczył się po zboczu. Gwizdał też podobno na deszcz. Racjonalnie nazwę tę daje się uzasadnić sposobem poruszania niektórych węży’ (H).

W słowniku B. Hrinchenki przytoczono za I. Werchratskim (Hrincz II: 419). Zob. także ESUM (III: 447).

• Według ESSJ (XVIII: 110) kontynuuje ps. **metalьць*, pochodne albo od **metalь* (z sufiksem *-ьць*) ‘ten, kto rzuca (miota) coś’, albo bezpośrednio od **metati* ‘rzucić, ciskać’ (z sufiksem złożonym *-ьць*), por. łemk. *metaty* ‘rzucić’ (R; Horb; T; PanD i in.), *метатися* ‘кидатися, перекидуватися’ (PanD; P1), ‘кидати один і одного чим-небудь’ (T), ‘rzucić się’ (Tr) i in. Być może ten, który *ся мече*, czyli ‘miota się, turla się’. Por. podobny łemkowski derywat sufiksalny *надалець* na określenie innego gada.

Микытаня

Zapisane wyłącznie przez J. Horoszczaka: *микытаня* ‘rodzaj wierzchniego, długiego do kolan zimowego okrycia męskiego z białego sukna. W odróżnieniu od *чугы* była bardziej dopasowana i z rękawami do użytku’ (H).

• Być może pochodzi od antroponimu *Микыта* poprzez dodanie częstego w gwarach łemkowskich sufiksu *-аня*, por. *чуга* – *чуганя*. Notowanie wyrazu tylko przez jedno źródło pozwala przypuszczać, że pierwotnie jakiś konkretny *Микыта* miał (lub szył) takie wierzchnie okrycie, po czym mamy do czynienia z rozszerzeniem znaczenia na pewny typ ubrania w ogóle, ale na jakimś ograniczonym terenie.

М(л)юзгра

W powyższej postaci wyraz podał jako jedyny J. Horoszczak: *м(л)юзгра* ‘miazga, żywa część pod korą drzewa’ (H). Podobnie: *mizgra* ‘miazga drzewa’ (L), *miazgra* ‘miazga drzewa’ (R-Z). W innych źródłach łemkowskich notujemy: *мюзга* ‘?’ (WZ), *мн’азга* ‘підкорове личко дерева’ (Horb), *миузга* ‘miazga drzewa’, *тпюзга*, *м’язга* 1. ‘вичавки, заболонь’. 2. ‘м’яка подрібнена плодоовочева маса’ (P). Tu też

zaliczymy odnotowany w słowniku I. Werchratskiego przymiotnik *мязгратый*, *мязгратый* ‘saftig; fleischig’ „оболонa поверх бамбуха мязграта” (W).

Wśród licznych dialektalnych form przytoczonych przez ESUM (III: 547), takich jak np. *мязга*, *мяска*, *мізка*, *мізька*, *міска*, brak formy zbliżonej fonetycznie do postaci wyrazu hasłowego. Bliżej niż ukraińskie stoją gwarowe postaci słowackie, por. *miazga* (*miezga*, *mízga*, *miadzga*, *młazga*, *młiezga*, *młazgra*, *młiezgra*); *hnízga* 1. ‘šťava prúdiaca v rastlinných cievach’. 2. ‘uschnutá rastlinná šťava na kôre stromov, živica’. 3. zried. ‘čľapkanica, blato’. 4. garb. ‘odpad pri spracúvaní kože’ (SSN II: 159).

• Z ps. **mězga* ‘sok roślinny, gęsty sok drzewny’ > ‘roznieciona, puszczająca soki masa roślinna’, derywat z przyrostkiem *-ga* od pie. **meigh-* ‘puszczać wodę, oddawać mocz; cieć’ (ESUM III: 547; SEBań II: 173; SEBor: 322; Králik: 357–358; Mańczak: 112). Wśród zgromadzonych przez ESSJ (XVIII: 223–225) licznych przykładów z całego obszaru słowiańskiego brak postaci z *-u-*. Najbardziej różnorodny materiał pochodzi z języka słowackiego, w tym liczne gwarowe formy z *-l-*, np. *mliazga*, *młazga*, *mliadzga*, *mładzga*, *młazgra*. Co do epentezy po nagłosowym *m-* w słowackim, por. też *mliagať* expr. ‘miagať’, *mliáždit’* ‘drviť, rozpúčať, gniaviť’ zamiast starszego *miaždit’* ‘hniešť niečo’ (Králik: 363).

Молигати

Znane wyłącznie z zapisu J. Horoszczaka: *молисати* ‘dopominać się czegoś namolnie, prosić dłuższy czas’ (H).

Odpowiada co do formy i znaczenia śl. dial. *modlikať* expr. ‘úpenlivo prosit’ (SSN II: 183).

• Z ps. **modliti* ‘prosić, błagać’, z rozszerzeniem o ekspresywny sufix *-g(k)a-*, ze wschodniosłowiańskim uproszczeniem grupy *dl > l*. Por. także śl. *prosiakať* od *prosiť* (Králik: 365).

Мосур

Występuje w kilku źródłach łemkowskich: *mosur* ‘człowiek zły, ponury’, *zmosurenij* (R), *мосур* ‘człowiek ponury (w domyśle zły)’, *мосурити ся* ‘chmurzyć się’ (H), *мосур* ‘похмура, понура людина’ (T), *mosur* ‘ponury człowiek’ (Br).

Paralelne formacje znajdujemy w gwarach słowackich, por. *mosur* ‘mrzutý, zamračený človek’, *mosúriť sa* ‘mrzuto sa tváriť, hnevať sa, mračiť sa’ (SSN II: 192).

• Nie całkiem jasne. L. Králik widzi tu albo rezultat metatezy hipotetycznej formy **morúsit sa* od **morús* ‘mrzutý, nevrly človek’ (por. czes. *morous* expr. ‘zrzęda, tetryk, gderacz, mantyka’), a to z łac. *mōrōsus* ‘niesforny, knąbrny, uparty; posepny, drażliwy’ (por. śl. *morózny* ‘mrzutý, neprivetivý, nevlúdny’), albo też powiązanie

z dial. *mosor* i *mosúr* 1. ‘hrča v dreve (na zraste záseku al. zárezu)’. 2. ‘nádoba z dutého stromu al. zo stromovej kôry’. 3. ‘zatvrdnutá časť jazvy, zhrubnutá odtlačená pokožka na ruke al. nohe, mozol, otlak’ (SSN II: 191–192), co z niem. *Maser* ‘flader, slój (w drzewie)’ z rozwojem znaczenia: ‘mający na twarzy *mosúr*, czyli stwardniałą szorstką skórę’ > ‘posępny, pochmurny’ (Králik: 370).

Мотлочыти

W takiej postaci (z -č-) notują: I. Werchratski, por. *мотґочити* ‘verb. trans. in der Bedeutung: bedrängen, niederschlagen. тхыр мотґочит куры cf. hal. мотлош Gedränge, Pöbel pol. motłoch’ (WU) i J. Horoszczak: *мотлочыти* ‘gnieść, tłamsić’ (H). W innych słownikach w nieco odmiennym wariacie fonetycznym (z -š-) i nieco odmiennym znaczeniu: *мотлошиня* ‘вовтузіння, невинправдана боротьба, тяганина’, *мотлошитися* ‘вовтузитися, боротися’ (P1), *мотлошыня* ‘вовтузіння, тяганина’, *мотлошытися* ‘вовтузитися, борюкатися’ (P).

Tu także zaliczymy huc. *мотлошити(си)* ‘бити(ся)’ (HH), *мотычыты sy* ‘potykać się, walczyć’ (J), ukr. *мотлошити* rozm. 1. ‘рвати, ламати, трощити’. 2. перен. ‘сильно бити когось’ (WTSSUM: 542; ESUM III: 521), ślс. dial. *motłošić sa* expr. ‘tratit sa’ (SSN II: 194), pol. *motłoszyc* ‘szamotać, tarmosić, szarpać, dusić, gnieść’ (SW II: 1050).

● Z ps. **motъlošiti (se)*, pochodnego od **motъloxъ*, związanego z pierwiastkiem **met-* (**mesti*, **metati*) / **mot-* (**motati*) (ESSJ XX: 76). Postać z -č- powstała zapewne w wyniku kontaminacji z łemk. czasownikiem *мотлочыти* ‘tratować’ (H).

Муцкы

W słownikach łemkowskich niejednolite co do znaczenia, por. *муцкы* ‘волоси зачесані і закручені на висках’ (W), *тúcyкy* ‘pejsy u dziewcząt (od ucha do oka)’ (Fal), *муцкы* ‘rodzaj uczesania’ (H) oraz *муцкы* ‘бакенбарди’ (P1; P). Nieco inną fonetycznie i znaczeniowo formę zanotował I. Werchratski w gwarze Zamieszkańców: *муцкы* ‘грива, што спадат на чеґо коневі – муцкы і у жены’ (WZ).

W dialekcie bojkowskim *муцкы* ma dwa znaczenia: 1. ‘залицяльник’. 2. ‘гладка мала, але сильна людина’ (O). W słowniku B. Hrinchenki: *муцкы* mn. ‘волоса, зачесаные и завитые на висках’ zacytowano za I. Werchratskim (Hrinč II: 457). ESUM (III: 543) osobno rozpatruje ukr. dial. *муц* ‘малорослий кінь; мопс; товстий хлопець; товстий кінь; гладка мала, але сильна людина; здоровий, дужий чоловік’, *муцкы* ‘маленький собака, мопс’, osobno zaś *муцкы* ‘волосся, зачесане і закручене на скронях’, *муцкы* ‘залицяльник’. W polszczyźnie występuje zarówno *тис*, jak też *тисук*, ale wśród kilku znaczeń tego wyrazu brak jest znaczenia ‘włosy; bokobrody’.

- ESUM uznaje wyraz za nie całkiem jasny. Dopatruje się w nim efektu kontaminacji ukr. dial. *мушки* ‘вид зачіски’ (z pol. *muszeczki* ‘тс.’, a tam z fr. *mouche* ‘муха; цяточка (на обличчі)’ oraz *муц* ‘щось мале’ (z pol. *тис*, niem. *Mutz* ‘тварина з обрізаним хвостом, куца тварина’ (ibid.: 543–544). Nie można wykluczyć, że jakiś udział w powstaniu etymologizowanego wyrazu miało także ukr. dial. *міцики* ‘коротенька вовна з ягнят’, będące zapożyczeniem z języka rumuńskiego, por. rum. *miță* 1. *hod.* ‘pierwsze runo’. 2. ‘kosmyk (wełny); kępka (sierści)’ (ibid.: 469; WSRP: 519).

Нарабяти

Znane tylko z jednego źródła łemkowskiego, por. *нарабяти* ‘manipulować czymś zręcznie, z wprawą przez dłuższy czas (głównie chodzi o jakieś narzędzie)’ (H).

Obecne w dialekcie bojkowskim: *нараб'яти* 1. ‘працювати’. 2. ‘робити комусь зло’ (O), języku słowackim: *narábat* (*narobiač*) ‘používať niečo pri nejakej činnosti; zaobchádzať, manipulovať s niečim, niekým’ (KSSJ: 221; SSN II: 338) i polskim: daw. *narabiac* (*czymś*) ‘posługiwać się’, np. „umiem narabiać wszelką bronią” (SEBań II: 265), dial. *narabiac* ‘zajmować się czymś, porabiać’ Мр (MSGP: 148).

- Durativum od *наробити*, pol. *narobić* (*czegoś czymś*).

Нарубы

Przysłówek zarejestrowany w większości dostępnych słowniczków łemkowskich, por. *нарубы* ‘навиворіт’ (B-H; P1; P; T), *на рубы* ‘na nice’, *рубы* ‘nica, lewa strona odzieży’ (H), *наруби* ‘навиворіт – na drugą stronę (o odzieży)’ (Wys), *narbo* (sic!) ‘lewa strona ubrania’ (D).

Обесны в диалекте бойковским: *наруби* 1. (про одяг) ‘навиворіт’. 2. ‘іншим, зворотним боком’ (O), *наруби*, *навируби* ‘навиворіт’ (Mat), naddniestrzańskim: *наруби* ‘навиворіт (про одяг)’ (S), zakarpackim: *наруби* ‘наизнанку, наизворот’ (Hrincz II: 517), *нарубы* ‘навиворіт’ (Sab), a także w języku słowackim: *naruby* ‘na rubovú stranu, naopak’ (KSSJ: 222; Králik: 513), *naruby* i *narub* ‘na rubovú stranu, naopak, obrátene’ (SSN II: 347). Zna go też dawna polszczyzna, por. *na rębny* ‘na nice, na odwrót’ (Knapski: *na rębny* = *na wywrót*, *na nice szatę oblec*), regionalne północne, por. dziś kaszub. *na rąbë* ‘na odwrót’ (SEBań II: 268) oraz język czeski, por. *naruby*, *narub* ‘na lewą stronę, na odwrót, na nice’ (SCP: 365). W gwarach białoruskich: *нарубец* ‘навыварат’, w języku słoweńskim: *narôbe* ‘навыварат, наадварот’ (ESBM VII: 246).

- Odnosi się do ps. **rǫbъ* ‘brzeg, skraj, krawędź; odcięty kawałek płótna’, rzeczownika odczasownikowego od ps. **rǫbiti* ‘ciąć, siec’ czy iteratywnego **rǫbati* ‘roz-

cinać, ciąć, sieć' (SEBor: 511–512). Rozwój znaczeniowy słowackiego *rub* 'opaćna strana' przedstawił L. Králik (s. 513): 'rúbanie' > 'miesto, kde sa rúbalo, kde bolo nieco odseknuté, oddelené ap.' > 'okraj' > 'zadná, opačná strana'.

W świetle powyższych danych wydaje się możliwe postulowanie ps. dial. płn. **na rǫby* 'na lewą stronę, na odwrót, na nice'.

Нахыр

Podał jedynie J. Horoszczak: *нахыр* 'jednak, mimo tego („повідали, же прийдуть гнеска, а нахыр не пришли”)', według innych informatorów znaczy to „w ogóle” (H).

● Formalnie odpowiada śl. dial. *na chír*, np. *robiď na chír* 'z pýchy' (SSN I: 696), *ńevidno ju ańi na chír* 'vóbec' (Buffa: 103), co z węg. *hír* 'wiadomość, wieść; sława; reputacja' (ESUM I: 508; Králik: 226). Znaczenie 'w ogóle' rozwinęło się zapewne ze znaczenia 'brak wieści, wzmianki', por. łemk. *ани хыру ани слиху (ани щаду)* про кого-що, від кого-що (FSLH: 241).

Нездобачкы

Poza słownikiem J. Horoszczaka: *нездобачкы* 'niespodziewanie' (H) nieznanie leksykografii łemkowskiej.

Paralelna formacja funkcjonuje w gwarach wschodniosłowackich, por. *nezdobacky* 1. 'neočakávane, nenazďajky, znenazďania'. 2. 'nepozorovane' (SSN II: 431).

● Pożyczka słowacka. Por. śl. *nezdoba* 'samopaš, lapajstvo, neplecha, nezbeda, pestvo' (KSSJ: 237), co z ps. **nesǫdoba*, będącego albo złożeniem **ne* + **sǫdoba*, albo derywatem wstecznym od **nesǫdobiti* (ESSJ XXV: 28). Por. inne przysłówki na *-ačky* w języku słowackim: *ležiačky, poležiačky, slepiačky, poslepiačky, stojačky, postojačky*.

Непек

Znane wyłącznie ze słownika J. Horoszczaka, por. *непек* 'niebezpieczeństwo' (H).

● Składa się z partykuły przeczącej **ne-* oraz pierwiastka **pek-* (ps. **peča* < < **pek-ja* 'troska, zmartwienie', od ps. **pekti sę* 'troszczyć się, dbać') (SEBor: 427). Por. pol. *bezpieczny, безпека, opieka*.

Ніверити

Czasownik zaprezentowany w słowniku I. Werchratskiego, por. *нїверити, нївечити* cf. *поневірїти* „нову гуньку знїверїї на дойджи” (W), powtórzony następnie przez J. Horoszczaka, por. *нїверити* ‘poniewierać, niszczyć, np. odzież’ (H). Oprócz tego znajduje się w słowniku wsi Tylicz J. Turczyn, por. *ниверити* ‘нівечити, нищити’, *зниверити* ‘znівечити, знищити’, *зниверитися* ‘понівечитися, знищитися’ (T).

ESUM (IV: 95) cytuje za I. Werchratskim: *нїверити* ‘нівечити’, ponadto: *зниверити* ‘znikchemniti’ z J. Żelechowskiego. W gwarach słowackich: *niverit'* zried. ‘robiť škodu, ničit', nivočit' (SSN II: 440), *ñiver, ñivera* ‘skaza’ (Buffa: 180).

● ESUM (IV: 95) widzi związek z pol. dial. *niwera, niwerja, niweryja* ‘велика ганчірка, онуча’ o niejasnym pochodzeniu (zob. SW III: 395). Być może mamy tu do czynienia z kontaminacją form łemk. *нивечыти*, ukr. *нівечити*, pol. *niweczyć*, śl. *nivočit'* oraz łemk. *поневератися*, ukr. *поневірїтися*, pol. *poniewierać się*, śl. *ponevierať sa*.

Нозгри, нозгрі

W tej postaci (z -g-) cytuje J. Rieger: *nozgri* 1. ‘nozdrza (chrapy) u konia’, *nizgri* 2. *nozgri* ‘zejście się dwu potoków’ (R), O. Horbacz: *нїзгрї*, ‘ніздрі, храпи коня’ (Horb), a także J. Horoszczak: *нозгри, нозгрі* ‘nozdrza’ (H). Por. też: *nozgri* ‘nozdrza’ (Br), *nizgry* ‘nozdrza’ (L), *nizgry* ‘nozdrza konia’ (R-Z), *nuzgri* pomn. ‘nozdry’ (Šiš). W innych słownikach łemkowskich tylko postać z -d-, por. *ноздры* ‘Nüster’ (W), *ноздра* ‘ніздря’ (P1), *ноздры* ‘ніздрі’ (T).

W gwarach bojkowskich: *нізгря* ‘зовнішні отвори в носі тварини’ (Mat).

W gwarach słowackich występują obie postaci, por. SSN (II: 452): *nozdra* i *nozder* (*nozgra, nozger*) 1. *obyč. mn. č.* ‘nosový otvor’. 2. ‘zvierací (horný) pysk; rypák’ (SSN II: 452), podobnie: *nozdrica* (*nozgrica*) ‘časť uzdy nad nosovými dierkami’, *nozdrina* (*nozgrina*) ‘vlhká pôda’, *nozdrít* (*nozgric*) expr. ‘snoriť, zňuchávať’ (ibid.). Tu zapewne należy też ukr. dial. *нозгравий* ‘хворий на сап; сопливий’ (ESUM IV: 109).

● Z ps. *nozdr (ESSJ XXVI: 15–18). Postać z -g- powstała zapewne pod wpływem słowackim, gdzie najprawdopodobniej jest wynikiem oddziaływania śl. dial. *ozger* ‘kónský nosný hlien, sopeľ’ (SSN II: 684), *vozger* 1. ‘sopel’. 2. expr. ‘soploš’ (Buffa: 311), por. też pol. *wozgrza* 1. ‘osoba wozgrzywa, której z nosa ciecz’. 2. patol. ‘śluz zgęstniały i wyrodzony, flegma, śluz nosowy, smark’, *wozgier* 1. a. dial. *wozgrzywiec* ‘smarkacz, smark, smarkul’. 2. w lm. ‘smarki konia nosatego’ (SW VII: 701), a także łemk. *возгрі* ‘смаркотиння’ (Horb).

Нютер

Wyraz dobrze znany na Łemkowszczyźnie, por. *niuter* ‘koń wykastrowany połowicznie’, *wniuter*, *niuter* ‘każde zwierzę źle wykastrowane’, *niuter ma jedno jajce*, *nuter* (też ‘mający jądra w brzuchu’) (R), *нютер* ‘zwierzę połowicznie lub źle wykastrowane’ (H), *niuter* ‘zwierzę z jednym jądrem (z wadą wrodzoną albo źle wykastrowane)’ (Br).

Dokładny odpowiednik występuje w gwarach bojkowskich: *нутер* ‘самець, у якого одне або два сім’яні ядра знаходяться в черевній порожнині’ (Mat) oraz bukowińskich, por. *нутер*, *нютер* ‘самець (напр. кінь, кабан), у якого одне або обидва сім’яні ядра знаходяться в черевній порожнині, нутрець’ (SBH). ESUM (IV: 120) przytacza ukr. dial. *нутер* ‘жеребець з одним ядром; нутряк’, *нутрець* ‘самець, у якого ядра містяться всередині, а не в мошонці; хворобливий стан такого самця’. Tu także śl. dial. *gnuter* ‘samec vnútrak, najmä žrebec’ (SSN I: 499; Buffa: 83), pol. *wnętr*, *wnęter* ‘człowiek, samiec, mający jedno jądro w mosznie, a drugie skryte w brzuchu’ (SW VII: 666).

● Od ps. wyrażen przyimkowych **vъn qtrъ* ‘do wnętrza’, **vъn qtri* ‘we wnętrzu’ (ibid.; SEBor: 705).

Обатурити ся

Czasownik posiada bogatą dokumentację w leksykografii łemkowskiej, por. *обатурити ся*, *обатурити ся* = do себе прийти, опам’ятати ся ‘zu sich kommen, zur Besinnung kommen; die Gesundheit wieder erlangen’ (W), *обатурити(сья)* 1. ‘прокинутися’. 2. ‘прийти до пам’яті’ (B-H), *обаторитися*, *обатуритися* ‘прийти до себе, прокинутися, розбудитися’, także *пробатуритися* ‘розбудитися, прокинутися’ (P1), *обатуритися* знев. ‘прийти до тямі, прокинутися, збудитися’, *пробатуритися* ‘прокинутися’ (P), *обатуритися* ‘опритомніти, виздоровіти’ (PanD), *обатуритися* ‘проснутися, прийти до свідомості – збудzić się, odzyskać świadomość’ (Wys), *обатурити ся* ‘obudzić się na dobre, oprzytomnieć. Gdy ktoś się formalnie obudzi, ale jeszcze nic do niego nie dociera, to mówi się, że „іщы ся не обатурил”’ (H), *обатурити(сья)* 1. ‘прийти до пам’яті’. 2. ‘прокинутися; прийти до пам’яті’. 3. ‘опритомніти, оздоровіти’ (AP), *обатуритися* фам. ‘прочуняти; прокинутися, збудитися’, *пробатурити*: п. очі фам., вульг. ‘прокинутися, встати після сну’ (T). Znane też z autopsji.

Widoczne jeszcze tylko w gwarach bojkowskich, por. *пробатуритися* ‘схаме-нутися’ (O), oraz na Słowacji, por. *bátorit* ‘rozprávať zo sna’ (SSN I: 101), *obátorit* expr. ‘priviesť k životu’, *obátorit sa* 1. ‘precitnúť (zo spánku)’. 2. expr. ‘nadobudnúť odvahu, osmeliť sa’ (SSN II: 462).

● ESUM (IV: 126) uznaje za niejasne, proponując jednocześnie powiązanie z ukr. dial. *батура* ‘batir’, co wydaje się zupełnie nieprawdopodobne. Należy raczej

poprzeć pomysł I. Werchratskiego, który widział tu podstawę węgierską, por. *bátor* ‘śmiały, odważny’. Wskazuje na to chociażby 2 znaczenie śl. dial. *obátorit’ sa* – zob. wyżej.

Обгартати

Widoczne w kilku źródłach łemkowskich, por. *обгартати* ‘obsypywać np. ziemniaki w rzędach, ręcznie motyką lub konno płużkiem’ (H), a ponadto u O. Horbacz: *огартати//огортати* ‘плужкувати плужком; підгортати сапою, сапати’ (Horb). Tylko z *-ar-* podaje S. Pancio: *огартати* ‘плужкувати, підгортати, „огартати компері ходили-зме ўшыткы”’ (PanD) oraz K. Domaradz: *ohartaty* ‘przegarniać, np. w piecu’ (D). W odmiennej (z *-or-*) postaci podał P. Pyrtej: *огортати* ‘підгортати, окучувати’ (P1), *огортати* ‘підгортати (картоплю)’ (P). W innych słownikach mamy czasownik o tymże znaczeniu z innym prefiksem: *нидгартати* ‘підсипати землю стебла картоплі’ (T), *пидhartaty* ‘rozgarniać węgiel w piecu’ (R), *пидhartaty*, *podhartaty* ‘zgarniać, podgarniać’ (Br), *пидhartaty* ‘podgarniać’ (Tr), *пидhartaty* ‘podsypywać, podgarniać’ (L), znane też z autopsji (Małastów).

U Bojków: *обгортати* w tymże znaczeniu z *-or-*, ale mamy też *обгартка*, *загартка* ‘будь-яка тимчасова накидка для зігрівання’ (Mat).

Koresponduje ściśle ze śl. dial. (Szarysz) *ohartac* ‘ohrñať’: „S gracku grułe ohartali” (Buffa: 186), *hartac* 1. ‘upravovať teren motykou’. 2. ‘zhrňovať’ (ibid.: 89).

● Z ps. **obgǫrtati* (sę) (ESSJ XXVII: 55), składającego się z przedrostka **ob-* i **gǫrtati* ‘zgarniać, rozgarniać’, z polską realizacją sonantu (*-ar-*), por. pol. dial. *ogartac* ‘ubierać się’ (SEBor: 156).

Обтавкиати

Znane zaledwie z dwóch źródeł, por. *obtawkaty* ‘ubić, stłuc’: *obtawkaty len na olij*, *obtawkaty zerno* (R), *обтавкиати* ‘obtłukiwać’ (H). Niewątpliwie należą tu także: *натовканец* ‘мозоль на підошві ноги – odcisk na podeszwie’ (Wys), *натоўканѐц* ‘підбій-болячка під стопою’ (Horb).

W gwarach bojkowskich: *обтовкати* ‘(насіння льону) молотити’ (O), *обтевоканий* 1. ‘пошкоджений, побитий’, 2. ‘дуже побитий (про людину)’, *обтевкувати*, *обтевокати* 1. ‘оббивати, пошкоджувати поверхню або край чого-небудь’, 2. ‘тільки док. дуже побити’ (Mat).

● Z ps. **obtǫlkatı* (sę), co pochodne od **obtǫlkt’i* (**ob-* + **tǫlkt’i*) (ESSJ XXX: 225), por. ukr. *обтовкати* ‘обтолоць’ (Hrincz III: 20).

Овантолити ся zob. вантолити**Оддулити ся zob. дулитися****Одкырхнути ся**

Znajdujemy nieliczne świadectwa obecności tego czasownika w języku Łemków, por. *odkырchnuty* ‘odłamać’ (R), *одкырхнути (ся)* ‘odkruszyć (się), odłamać (o okruchu od czegoś kruchego)’ (H).

● Z ps. **otǫkrǫxati*, **otǫkrǫxniŋti* (sę) zbudowanego na podstawie czasownikowej **otǫkrǫx-*, powiązanej z **otǫkrǫšiti* (sę), por. pol. *odkruszyć (się)*.

Одпырцяти ся zob. копырдати ся**Одразити**

Zarejestrowano tylko w słowniku J. Horoszczaka: *одразити* ‘zmienić niemiłe uczucie w ustach po zjedzeniu czegoś nieprzyjemnego, gdy nas mdli po czymś itp.’ (H).

● Z ps. **otraziti* (sę). Czasownik z prefiksem **otǫ-* od **raziti* ‘ciąć, siec, zadawać ciosy, uderzać; ostro oddziaływać na zmysły lub na umysł’ (ESSJ XXXVIII: 90–91; SEBor: 511). Co do znaczenia por. pol. „Bobku uwarzyć i w beczkę wlać, stęchlinę odraża (= usuwa)” (SW III: 650).

Одчезнути

Poza słownikiem J. Horoszczaka nienotowane, por. *одчезле*, *одчезнене* ‘odszczępione, np. gałąź od pnia u samej nasady’, *одчезнути* ‘odszczępić, np. gałąź u nasady’ (H).

Dokładny odpowiednik występuje w języku i gwarach słowackich, por. *odčesnúť* expr. ‘odłomić, odrazić’ (KSSJ: 251), dial. *odčesnuť* (*otšeznuť*) ‘podłużne odłomić, odštępić’, *odčechnuť* (*oččechnúť*) ‘podłużne odłomić, odštępić’, *odčaknúť* ‘odłomić, odštępić’ (SSN II: 520), *otčeznuc* ‘odczęznuc’ (Buffa: 194). Por. także pol. daw. (XVI) *odczosnąć* ‘oderwać, odłączyć’ (SEBań I: 234; SEBań II: 369).

● Z ps. **otǫčesniŋti*, złożenie **otǫ-* i **česniŋti*, perf. do **česati* m.in. płn. ‘ciąć, obcinać, obciosywać’ (SP II: 172).

Озниця, вожниця, возниця

Odnosił już I. Werchratski, por. *озниця* ‘Rauchloch’ ‘в повалі курної хижи діра, котрою виходить дим’ (W), *ўозниця* ‘діра в повалі, куди виходить дим’ (WZ), a następnie F. Kokowski: *возниця* ‘віконце на дах у курній хаті’ (Kok), J. Rieger: *oznycia* ‘otwór, przez który wychodził dym (w kurnej chacie)’, *woznycia*, *woźnica* ‘otwór w suficie z zasuwą na dym (w kurnej chacie)’ (R), P. Pyrtej: *озниця* ‘димохід в курній хаті’ (P1), *озниця* ‘комин у курній хаті’ (P) i J. Horoszczak: *озниця*, *вожниця* ‘otwór w suficie w kurnej chacie, przez który uchodził dym (zamykany)’, *вожниця*, *возниця* ‘otwór w suficie kurnej chaty, przez który uchodził dym (był zakrywany)’ (H) oraz inni: *oznycia*, *woznycia* ‘ts.’ (Br), *woznycia* ‘ts.’ (L), *oznycá*, *woznycá* ‘ts.’ (R-Z).

W nieco innym znaczeniu występuje w gwarach huculskich, por. *возниця* (*вазниця*, *озниця*) ‘приміщення для сушіння фруктів і копчення м’яса’ (HH), *oznyci(a)* ‘suszarnia, w jakiej suszy się owoce, len lub konopie’ || *woznyci(a)* ‘suszarnia’ || *woźnycia* || *łuźnycia* i *wiźnycia* || *waznycia* (?) (*ważnycia*) || *łozni(a)*, *łoznyci(a)* ‘suszarnia na len i konopie’ (J), *озниця* ‘сушарня’ (Szuchewycz), i bukowińskich, por. *лозниця* ‘сушарка для фруктів’ (SBH). Oba znaczenia uwzględnia słownik B. Hrinchenki, por. *озниця* 1. ‘дыра на крыше, куда дым выходит’. 2. ‘сушильня для сушения садовых овощей, устроенная частью в земле, частью над ней’ (Hrinch III: 45). Por. też ESUM (IV: 167). W języku polskim poświadczono od XV w.: *ozdnica* ‘suszarnia słodu na piwo’, wtórnice *oźnica* (XVI–XVII), *ozdownia* ‘suszarnia słodu’ (XVI–XVIII) (SEBań II: 472–473), dial. *woźnica* ‘otwór w suficie kurnej chaty do wypuszczania dymu’ Mр pd (MSGP: 323), a także *oździć* ‘suszyć sład’ (XV–XVII), *oźd* ‘piec do suszenia słodu’ (XV) (SEBań II: 475, 478).

● Zapewne polonizm. Pol. *ozdnica* < *oździć*, z ps. *ozditi < *ozda, *oźdъ* ‘piec, suszarnia dla słodu’ (ibid.; ESUM IV: 167; ESSJ XXXIX: 240–241).

Окара

Zapisane ledwie w dwóch źródłach, por. *окара* ‘груба, незграбна людина, неповороткий чоловік’ (P1), *окара* ‘неповоротка, незграбна людина’ (P), *окара* ‘coś wielkiego, niezdarne’ (H).

Funkcjonuje u Bojków, por. *окара* ‘дегенерат’, także *окарятися* ‘переживати’, ‘журитися’, w gwarach bukowińskich mamy tylko czasownik *окарити*, *вокарити* ‘дуже сварити, ганьбити, обзивати’ (SBH). ESUM (IV: 168) podaje ponadto: ukr. dial. *окар* ‘щось величезне’, *окара*, *огвара*, *охвара* ‘тс.’, *окара* ‘докір’. W gwarach słowackich: *окара* expr. ‘neprijemná, zlá žena (aj ako nadávka)’, *окаране* ‘veľmi, strašne, hrozne’, *окариť sa* ‘zbláznit sa túžbou po niekom al. za niečím’ (SSN II: 568), *окара* ‘ohava’ (Buffa: 180). Por. też pol. dial. *окара* przen. ‘wszystko, cokolwiek jest

nieproporcjonalne w częściach, a duże w całości; rzecz wielka a niezgrabna; człowiek albo zwierzę niezgrabne, szpetne, nieudolne, pokraka' (SW III: 729–730).

- ESUM (IV: 168) osobno etymologizuje ukr. dial. *окар*, *окара* 'щось величезне', wyprowadzając przez polski z niem. *Hochkarre* 'wysoka taczka, wysoki wózek', por. pol. *okara* 'taczka wielka na dwóch kołach; wóz o dwóch kołach wysokich, jak u bidy z nasadem wysokim i z dyszlem, do przewożenia ciężarów' (SW III: 729–730), oraz *окара* 'дегенерат; докір', co uznaje za pochodne od *кара*, *карати*. W drugim przypadku chodzi zapewne o wpływ rum. *ocárǎ* 1. 'obelga, zniewaga'. 2. 'wyzwisko'. 3. 'hańba' (WSRP: 569), niewątpliwie o słowiańskiej proveniencji (zob. Oczko: 202).

Окрясти

Obecne zaledwie w jednym źródle leksykografii łemkowskiej, por. *окрясти* 'odżyć po deszczu lub podlewaniu (o roślinach), o człowieku, że mu się polepszyło pod względem zdrowia lub samopoczucia', *окр'атати́са* 'остербати, прийти до себе після недуги' (Horb), chyba że zaliczymy tu także *окр'яти* 'поправляти́сь, приходити до себе' (P1), *окр'яти* 'прийти до звичайного, нормального стану, вигляду (про городні рослини)' (T).

Widoczne w *Słowniku huculskim* J. Janowa: *окрыјати* 'przyść do siebie, wrócić do zdrowia' (J). ESUM (IV: 173) uwzględnia ukr. dial. *окр'яти* 'одужати; поздоровшати', *откр'яти* 'тс.', powiązane z *кр'яти* 'ставати здоровим, міцним' (ESUM III: 99). W języku i gwarach słowackich: *okriat'* 'znova nadobudnúť duš. al. teles. silu, vzpružiť sa, oživnúť' (KSSJ: 262), *okriat'* (*okrit'*) 'duševne al. telesne sa vzpružiť, vzchopiť sa, oživnúť (obyč. pod vplyvom niekoho al. niečoho)' (SSN II: 596). Por. też czes. *okřát* 'pokrzepić się, nabrać sił, wrócić do zdrowia; poprawić się, wyzdrowieć' (SCP: 449).

- Z ps. **obkrvјati*/**obkrějati*, składającego się z przedrostka *ob-* i czasownika **krvјati*/**krějati* (ESSJ XII: 130; ESSJ XXVII: 206–207), który prawdopodobnie należy wiązać z **krēsiti* 'przywracać do życia, ożywiać, cucić' (Králik: 400; SEBor: 713).

Осуга

Stosunkowo dobrze udokumentowane w leksykografii, por. *осуга* '(gnijący) osad na kiszonej kapuście' (R), *осуга* 'поверхнева плівка, яка утворюється в бочці або іншій посудині з капустою, огірками і т. п.' (B-H; AP), *осуга* 'osad na gotowanej potrawie lub w beczce na kwasie z kapusty, ogórków itp.' (H), *осуга* 'pena pri kvasení (napr. kyslej kapusty)' (AH), *осуга* 'плівка в бочці з квашеною капустою, соленими огірками – osad w beczce z kiszoną kapustą, ogórkami' (Wys).

Znane w gwarach bojkowskich, por. *осуга* 1. 'піна на воді'. 2. 'піна на топленому маслі' (O), huculskich, por. *осуга* 1. 'плісінь на квашеній капусті'. 2. 'осад (напр.,

в олії) (НН), i bukowińskich, por. *осуга* 1. ‘плівка, яка утворюється на розсолі квашених огірків, капусти та ін.’ 2. ‘наліт на квашених огірках, та ін., залишених на день-два без розсолу’ (SBH). W języku ukraińskim *суга, осуга* występuje w dwóch znaczeniach: 1. ‘масні або іржаві плями на воді, рідині’. 2. ‘наліт на спраглих устах’ (WTSSUM: 687; ESUM V: 465). Por. także brus. dial. *асуґа, осуґа* ‘пот; іней, шэрань’ (ESBM I: 187), śl. *osuhel, osuhlina* i *osuha* (*osihel, osucha, ośahel*) 1. zried. ‘zamrznuté vodné pary, mrznúca hmľa; inovať, srieh’. 2. ‘sivá zimná pleseň na drevených stenách maštale’. 3. ‘hnilobný povlak na kapuste v sude’ (SSN II: 656).

● Z ps. **obsoga* ‘to, co osiada’, od **ob-segti*, por. **segti* ‘sięgać po coś’ (ESSJ XXX: 23–24; SEBor: 547; Králik: 410). L. Králik rozwój znaczeniowy wyrazu przedstawił następująco: ‘siahať na niečo, naťahovať sa (niekam)’ > ‘rozťahovať sa po povrchu niečoho’ > ‘povlak, tenká vrstva na povrchu (o inovati aj plesnach)’. Należy raczej odrzucić pomysł białoruskich etymologów, którzy dopatrują się tutaj derywatu od **osuti* ‘абсыпаць’ (ESBM I: 187).

Отлак

Posiada nieliczne poświadczenia leksykograficzne, por. *otlak* ‘nagniotek’ (R), *отлак* ‘odcisk’ (H).

W języku i gwarach słowackich: *otlak* ‘zrohovatená (bolestivá) pokožka, vzniknutá otlačením (na prstoch nohy), kurie oko’ (KSSJ: 273), *otlak* 1. ‘otlačené, osúchané miesto na pokožke, pluzgier’. 2. ‘stvrdnutá, zrohovatená, pokožka’ (SSN II: 672). Por. też czes. *otlak* med. ‘odgniecenie’ (SCP: 471), pol. dial. (Pomorze pd) *otłok* ‘odcisk’ (MSGP: 178).

● Względy fonetyczne (-la- < ps. **-ol-*) wskazują na zapożyczenie z języka słowackiego. Z ps. **obtolkъ* (**ob-* + **tolkъ* ‘tłoczenie, ścisk, gnienie; coś stłoczonego, zgniecionego, ugniecionego’), por. **tolčiti* ‘tłoczyć, ścisnąć, naciskać, przyciskać, gnieść’, czas. wielokrotny od ps. **telkti* ‘bić, tłuc, gnieść’ (ESSJ XXX: 189; SEBor: 634). Wyraz rodzimy na „odcisk” to *натовканец* – zob. *обтавкати*.

Оферма zob. уферма

Skróty

brus. – białoruski; buk. – bukowiński; cf. – confer (porównaj); czes. – czeski; daw. – dawny; dial. – dialektalny; fr. – francuski; huc. – huculski; kaszub. – kaszubski; lit. – litewski; łac. – łaciński; łemk. – łemkowski; med. – medyczny; niem. – niemiecki; perf. – perfectum; pie. – praindoeuropejski; pñ. – północny; pol. – polski; przen. – przenośnie; ps. – prasłowiański; ros. – rosyjski; rum. – rumuński; sch. – serbsko-chorwacki; śl. – słowacki; ukr. – ukraiński; węg. – węgierski

Literatura

- A: G. Arkušin, *Slovník zahidnopolis'kih govirok*, t. I–II, Luc'k 2000.
- AH: A. Hnát, *Krátky rusínsky slovník*, Trebišov 2003.
- AP: A. Pavlešin, *Mali rječnik lemkiwskog govora ukrajinskog jezika*, Zagreb 2007.
- BAR: J.A. Rieger, *Mały słownik łemkowski wsi Bartne*, Warszawa 2016.
- B-H: A. Bigunák, O. Gojsak, *Lemkiw'skij slovničok*, Ternopil' 1997.
- BR: R. Bronikowska, *Dawne słownictwo zachodniołemkowskiej gwary Szczawnika koło Krynicy*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 17–64.
- BUFFA: F. Buffa, *Slovník šarišských nářečí*, Prešov 2004.
- D: K. Domaradz, *Słownictwo wsi Żernica na pograniczu łemkowsko-bojkowskim*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 65–106.
- ESBM: V.U. Martynaŭ (red.), *Ėtymalagičny sloŭnik belaruskaj movy*, t. 1–, Minsk 1978–.
- ESSJ: O.N. Trubačev (red.), *Ėtimologičeskij slovar' slavânskikh âzykov. Praslavânskij leksičeskij fond*, t. 1–, Moskva 1974–.
- ESUM: O. Mel'ničuk (red.), *Ėtimologičnij slovník ukraïns'koï movi*, t. 1–6, Kiïv 1982–2012.
- FAL: J. Falkowski, B. Pasznyicki, *Na pograniczu łemkowsko-bojkowskim. Zarys etnograficzny*, Lwów 1935.
- FSŁH: H. Stupins'ka, Â. Bitkivs'ka, *Frazeologičnij slovník lemkiw'skih govirok*, Ternopil' 2013.
- H: J. Horoszczak, *Słownik łemkowsko-polski, polsko-łemkowski*, Warszawa 2004.
- HH: Â. Zakrevs'ka (red.), *Gucul's'ki govirki. Korotkij slovník*, L'viv 1997.
- HORB: O. Gorbač, *Pivdennolemkiw'ska govirka j diálektnij slovník sela Krasnij Brid bl. Me-džilaborec' (Prâšivšina)*, Múnhen 1973.
- HRINCZ: B. Grinčenko (red.), *Slovar' ukraïns'koï movi*, t. I–IV, Kiïv 1907–1909.
- J: J. Janów, *Słownik huculski*, oprac. i przygot. do druku J. Rieger, Kraków 2001.
- KOK: F. Kokov's'kij, *Dopovnennâ do lemkiw'skogo slovnička*, „Ridna mova” lûtij 1935, s. 75–76.
- KRÁLIK: L. Králik, *Stručný etymologický slovník slovenčiny*, Bratislava 2015.
- KSGP: Kartoteka Słownika gwar polskich, [on-line:] <http://rcin.org.pl/publication/37156>.
- KSSJ: *Krátky slovník slovenského jazyka*, Bratislava 1989.
- L: U. Lewicka, *Słownictwo wsi Terka na pograniczu łemkowsko-bojkowskim*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 107–180.
- MACHEK: V. Machek, *Ėtymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968.
- MAŃCZAK: W. Mańczak, *Polski słownik etymologiczny*, Kraków 2017.
- MAT: M. Matiïv, *Slovník govirok central'noï Bojkivščini*, Kiïv – Simferopol' 2013.
- MSGP: J. Wronicz (red.), *Mały słownik gwar polskich*, Kraków 2010.
- O: M. Oniškevič, *Slovník bojkiv'skih govirok*, t. 1–2, Kiïv 1984.
- OZKO: A. Oczko, *Rumuńska słowiańszczyzna. Zapożyczenia południowosłowiańskie w języku rumuńskim w XVI i XVII wieku*, Kraków 2014.
- P: P. Pirtej, *Korotkij slovník lemkiw'skih govirok*, Īvano-Frankiv's'k 2004.
- PI: P. Pirtej, *Slovník lemkiw's'koï govirki. Materiali dlâ slovníka*, Legnica 2001.
- PAND: S. Panc'o, *Materiali do slovníka lemkiw'skih govirok (diêslivna leksika)*, cz. I, Ternopil' 1997.
- R: J. Rieger, *Słownictwo i nazewnictwo łemkowskie*, Warszawa 1995.

- R-Z: E. Rudolf-Ziółkowska, *Dawne słownictwo pogranicza lemkowski-bojkowskiego*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Lemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 209–322.
- S: G. Šilo, *Naddnistrâns'kij regional'nij slovník*, L'viv – N'û-Jork 2008.
- SAB: Ā. Sabadoš, *Slovník zakarpats'koj govírki sela Sokirnicâ Husts'kogo r-nu*, Užgorod 2008.
- SB: *Jaskółka*, [w:] *Słownik [terminów budowlanych]*, [on-line:] <http://www.e-dach.pl/slovník/jaskolka>.
- SBH: N. Gujvanûk (red.), *Slovník bukovins'kih govírok*, Černivci 2005.
- SCP: J. Siatkowski, M. Basaj, *Słownik czesko-polski*, wyd. 4, Warszawa 2010.
- SEBAŃ: A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa 2000.
- SEBOR: W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- SEBR: A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927.
- SESE: F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I–V, Kraków 1952–1982.
- ŠIŠ: R. Šišková, *Areálová studie slovní zásoby rusínských nářečí východního Slovenska. Diferenční slovník*, Praha 2009.
- SJP: M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–III, Warszawa 1988–1989.
- SP: F. Sławski (red.), *Słownik prasłowiański*, t. I–VIII, Wrocław 1974–2001.
- SPXVI: *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. I–IV, red. komitet redakcyjny, t. V–XVII, red. M.R. Mayenowa, t. XVIII–XXXIV, red. F. Peplowski, t. XXXV–XXXVI, red. K. Mrowcewicz, P. Potoniec, Wrocław – Warszawa – Kraków 1966–2012.
- SSN: I. Ripka (red.), *Slovník slovenských nářečí*, t. I–, Bratislava 1994–.
- SW: J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiecki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.
- SZUCHEWYCZ: V. Šuhevič, *Gucul'sčina*, cz. II, L'viv 1901.
- T: Ę. Turčín, *Slovník sela Tilič na Lemkivšini*, L'viv 2011.
- TR: M. Trochanowski, *Słownik polsko-zachodniolemkowski*, Przemyśl 2019.
- VASMER: M. Fasmer, *Ętimologičeskij slovar' russkogo ázyka*, t. I–IV, Moskva 1986–1987.
- W: Ā. Verhratskij, *Pro govor galickih lemків*, L'viv 1902.
- WSRP: H. Mirska-Lasota, J. Porawska, *Wielki słownik rumuńsko-polski*, Kraków 2009.
- WTSSUM: V. Busel (red.), *Velikij tumačnij slovník sučasnoĀ ukráíns'koĀ movi*, KiĀv – Ārpin' 2001.
- WU: Ā. Verhratskij, *Znadobi dlâ piznanâ ugorsko-ruskih govoriv*, L'viv 1901.
- WUZ: Ā. Verhratskij, *Znadobi dlâ piznanâ ugorsko-ruskih govoriv*, L'viv 1899.
- Wys: O. Hojsak, *Słownik gwary lemkowskiej wsi Wysowa*, z materiałów autora oprac. i przygot. do druku M. Aleksiejewa, J. Rieger, Warszawa 2018.
- WZ: Ā. Verhratskij, *Govor zamišanciv*, L'viv 1894.

Lemko Etymologies. Part V Summary

The present paper is the fifth part in the *Lemko etymologies* series; analysed in it are words beginning with letters Л, М, Н, О: *ластівниця*, *люштати*, *лябати*, *лядати*, *лянкорити ся*, *маляга*, *маранча*, *масеса*, *маскати*, *мджурити*, *медера*, *металец*, *микытаня*, *м(л)юзгра*, *молигати*, *мосур*, *молочыти*, *муцкы*, *нарабяти*, *нарубы*, *нахыр*, *нездобачкы*, *непек*, *ніверити*, *нозгри/нозгри*, *нютер*, *обатурити ся*, *обгартати*, *обтавкати*, *одкырхнути ся*, *одразити*, *одчезнути*,

озниця, окара, окрясти, осуга, отлак. Authors attempt to establish the origin of those words, taking into account data from etymological, historical, and dialectal dictionaries of Slavic languages and dialects, as well as from the neighbouring non-Slavic languages, thereby outlining a broad comparative background. They propose additions and corrections to previous etymological findings regarding some of the discussed words.